

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De bonnetjesjacht schiet door [2]

Nee, de lat moet hoog liggen

door *Hans van den Heuvel*

De auteur is hoogleraar bestuurskunde en verbonden aan de onderzoeksgroep Kwaliteit van Bestuur van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Bestuurlijk Nederland piept en kraakt. Waar eens het adagium van Ien Dales ('een beetje integer kan niet') met grote instemming werd begroet, is de euforie daarover na bijna vijftwintig jaar wat weggeëbd. De goede voornemens zijn sleets, de regels flets geworden. Steeds luider klinkt de roep of het niet een onsje minder kan met die integriteit. Dreigen we niet op elke slak zout te leggen? Is besturen door dit geneuzel nog wel mogelijk, en maken we niet allemaal zo nu en dan een foutje? Kortom, klein bier waar het gaat om een menselijke vergissing of een dommigheid. Of is er meer aan de hand?

* * *

Het is geen van bovenaf gegeven verordening, maar een alledaagse gedragscode: gij zult als politicus of bestuurder onkreukbaar en van onbesproken gedrag zijn. Inderdaad, ze mogen hun macht en bevoegdheden niet voor eigen doeleinden gebruiken; hun familie, verwanten of vrienden niet bevoordelen bij het verlenen van vergunningen, het vergeven van baantjes of het toekennen van subsidies. Ze moeten met overheidsgeld transparant en zuinig omspringen.

Onze samenleving is in hoge mate geëmancipeerd, dat wil zeggen mondig en assertief. Ze heeft er niet alleen recht op, maar wil ook echt weten hoe onze politici en bestuurders omspringen met de macht die ze uit naam van diezelfde samenleving uitoefenen. Dan is een fles wijn van meer dan honderd euro op kosten van de belastingbetaler, het met de dienstauto bezoeken van een verjaardagsfeest van een partijgenoot elders in het land, of het gunnen van een overheidscontract aan een familielid niet alleen ongepast, maar ook buiten de orde. Dat staat niet in wettelijke bepalingen, maar het zijn breed gedragen waarden en normen die in de morele gedragscode van elk overheidsorgaan zijn opgenomen, niet alleen van ministeries, provincies, gemeenten en waterschappen, maar ook van andere instellingen in de publieke sector, zoals onderwijsinstellingen en woningcorporaties.

De samenleving moet er zonder meer van op aan kunnen dat de politicus of bestuurder zuiver op de graat is, zijn ambt eerlijk, rechtvaardig en onafhankelijk – onafhankelijk van welk belang dan ook – uitoefent. Hij bezit gezagsautoriteit en moet op grond daarvan het goede voorbeeld geven en aan hoge maatstaven voldoen. Dat vereist uiterste prudentie. Maar als daar niet aan wordt voldaan, is een politicus of bestuurder nog niet meteen een schurk en is niet elke overtreding een vergrijp, al maakt de bestuurder of politicus dat niet alléén uit. Het is diens omgeving die mede beoordeelt of gedrag door de beugel

kan. Tegenwoordig is het persoonlijke een publieke zaak. Beoordelen wat moreel door de beugel kan, is een recht van de samenleving. Daar hebben we ons wel degelijk mee te bemoeien en daarover moeten we ons uiten, op een faire wijze en rekening houdend met de omstandigheden.

Van elke verdenking moet tegenwoordig opening van zaken worden gegeven. Dat lijkt misplaatst en overdreven, maar de praktijk leert dat het eigen beoordelingsvermogen de neiging heeft wat ruimere grenzen aan te houden en wat vagere normen te hanteren. Het hemd is nader dan de rok. De enige remedie is het eigen geweten scherp te houden: besturen zonder een zweem van eigen belang, vriendjespolitiek of nepotisme. Niets meer en niets minder. Dat is een morele opdracht. En moraliteit geldt in volle omvang; een beetje eerlijk, een beetje rechtvaardig, een beetje ge-

.....
*Moraliteit geldt in volle
 omvang; een beetje eerlijk,
 een beetje rechtvaardig, een
 beetje gelijkwaardig, een
 beetje oprecht of een beetje
 open bestaat niet*

lijkwaardig, een beetje oprecht of een beetje open bestaat niet. Dat is best lastig voor sommige politici en bestuurders, want die preten-deren zelf het best te weten wat goed is voor de samenleving: *we rule this country*. Die lie-

den zijn in de moderne maatschappij een beetje verdwaald.

* * *

Uit recente affaires zijn enkele conclusies te trekken. In de eerste plaats komen integriteitsschendingen in politiek en bestuur, ofschoon ons gevoel anders suggereert, overal voor en in wisselende varianten. Er is geen vast patroon en elke complottheorie is pure speculatie. Daarom geldt vooralsnog: vandaag de ene partij in Friesland, morgen een andere in Limburg, vandaag een politicus in het kabinet, morgen een ambtenaar bij een zorginstelling.

De tweede conclusie die uit recente schendingen kan worden getrokken, is dat integriteit tegenwoordig steeds meer wordt beoordeeld op karakter. We gaan langzaam maar zeker de kant op van: als u zich niet weet te gedragen en de morele regels van de overheidscultuur niet respecteert, hoort u als bestuurder of politicus niet in het publieke bestel thuis.

In de derde plaats is het duidelijk dat vrijwel elke integriteitsschending na enig geharrewar verkeerd afloopt. Dat is vaak een snoei-hard effect: aftreden en via de achterdeur verdwijnen.

De publieke moraal wordt steeds kritischer en dat houdt politiek en bestuur alert. Er is dan ook niks mis mee als we ons afkeurend oordeel over integriteitsschendingen uiten. In onze democratische rechtsstaat hebben we de macht over de samenleving uitbesteed. Die macht moeten we kritisch volgen. Dus politici en bestuurders, u bent gewaarschuwd.